

Disputatsdebat

I forbindelse med Jørgen J. Poulsens disputatsforsvar har Politica ændret redaktionel praksis. Vi bringer således ikke kun oppositionerne, men tilbyder præses at svare samt opponenterne at kommentere præses' svar. Redaktionen beklager, at dette først nu er formidlet klart til de involverede samt til læserne. I forhold til Jørgen J. Poulsens disputats er debatten med indlagene fra Peter Nannestad, Curt Sørensen og Gorm Harste i dette nummer hermed slut for Politicas vedkommende.

Redaktionen

Peter Nannestad

Si tacuisses ... En kommentar til Jørgen Poulsen

Jørgen Poulsen sigter højt med sin disputats. Den skal give statskundskaben *den* generelle teori om solidaritet. Den skal stille hele disciplinen på et nyt videnskabeligt grundlag. Den skal gøre det endegyldigt af med den videnskabelige værdirelativisme, og den skal vise, at et værdisystem meget lig Poulsens eget er videnskabeligt begrundet og i et evolutionært perspektiv "naturligt". Ambitionerne og selvbevidstheden fejler bestemt ikke noget – Poulsens afhandling indvarsler intet mindre end et paradigmeskift i statskundskaben. Alligevel har reaktionerne fra de fagfæller, der dels af pligt, dels af egen vilje har taget officiel og uofficiel stilling til disputatsen, været noget forbeholdne – dog ikke mere, end at de alle har skrevet under på, at afhandlingen burde indbringe Poulsen doktorgraden i statskundskab,² hvilket den som bekendt også har gjort.

Det er imidlertid ikke nok for Poulsen. Det fremgår af hans replik på de officielle og uofficielle oppositioner ved hans disputatsforsvar, som han har fået mulighed for at publicere i sidste nummer af *Politica*.³

Hvis man skal tro Poulsen, har hans kritikere ikke kunnet eller villet forstå hans afhandling; anden forklaring på deres manglende entusiasme er udelukket. Så megen uforstand samlet i kun fire personer!⁴ Man må sige, at Poulsen går temmelig langt i sit forsøg på at overbevise sig selv og andre om, at det må være sådan, tingene hænger sammen – faktisk så langt, at han en del steder, for eksempel i sidste sætning i replikkens næstsidste afsnit, klart bevæger sig ud over grænserne for en anstændig faglig debat.⁵

Det punkt i min opposition, Poulsen har valgt at bruge en del plads og kræfter på at polemisere mod,⁶ vedrører afhandlingens analyse af forholdet mellem *political woman* og *economic man*. Det er da heller ikke et helt ligegyldigt element i Poulsens argumentation. Som konsekvens af sit evolutionære perspektiv er han nødt til at kunne vise, at *political woman* er bedre tilpasset livet i den kognitive niche end *economic man*. Som jeg læser afhandlingen, er en del af hans argumentation herfor, at *political woman* råder over en strategi (reciprok altruisme), som er

overlegen i forhold til den strategi ("what's in it for me?"), *economic man* ifølge Poulsen har til rådighed. Mine bemærkninger til denne del af afhandlingen var og er mest af alt udtryk for undren over den ganske ureflekterede og uinformede måde, Poulsen gennemfører denne argumentation på. Det er ellers ikke hans stil.

Af Poulsens replik fremgår det, at jeg ikke har været i stand til at få ham til helt at forstå, hvad mine pointer er. Det må jeg tage på min kappe. Min fejl er vist, at jeg har argumenteret med udgangspunkt i, og med en del implicite referencer til, en litteratur, der undertiden betegnes *the economics of altruism*. Den er indlysende relevant for diskussionen af *political woman* over for *economic man*, så den gik jeg ud fra, at Poulsen måtte kende. Hans replik indikerer imidlertid, at det ikke er tilfældet, og det burde jeg have kunnet sige mig selv: der findes nemlig ikke en eneste henvisning til denne litteratur i afhandlingen. Men jeg skal da gerne forsøge at gøre tingene mere eksplicitte.

Først lidt terminologi. Jeg følger Poulsen og kalder en aktør, der har såvel altruistiske som egoistiske præferencer, for *political woman*. Jeg følger ligeledes, omend med betænkelighed,⁷ Poulsen i at kalde en aktør, der kun har egoistiske præferencer, for *economic man*. Jeg kalder en strategi, der går ud på at optimere aktørens nyttefunktion med hensyn til såvel altruistiske som egoistiske præferencer, for "reciprok altruisme", mens jeg kalder en strategi, der går ud på at optimere aktørens nyttefunktion med hensyn til egoistiske præferencer alene, for "rationel egoisme". Jeg betegner den strategi, der maksimerer aktørens nytte, for optimal eller efficient. Begge adjektiver kan gradbøjes. Jeg gør endelig den antagelse, at aktøren med den mest efficiente strategi i et evolutionært perspektiv udkonkurrerer aktører med mindre efficiente strategier, eller, sagt med andre ord, at aktører med mindre efficiente strategier uddør i evolutionens løb.

Jeg anvender ovenstående terminologi til at karakterisere to aktørtyper, der er velkendt fra litteraturen, nemlig Samaritaneren (Buchanan, 1975) og den stationære bandit (Olson, 1993). Denne øvelse skal klargøre et problem med Poulsens opfattelse af forskellen mellem *political woman* og *economic man*, som har konsekvenser for, hvor plausibelt argumentet om, at *political woman* i kraft af sin reciprokke altruisme er bedre tilpasset til livet i den kognitive niche end *economic man*, er.

Samaritaneren er en aktør, der har en præference for at hjælpe nødstedte. Hans nytte påvirkes af den nødstedtes nytte. Men han har samtidig en præference for, at den nødstedte selv gør noget for at forbedre sin situation, i stedet for blot at snylte på Samaritanerens godgørelse. Samaritaneren har altså en altruistisk præference (at hjælpe nødstedte) og en egoistisk præference (ikke at blive snyltet på). Der er således ingen tvivl om, at Samaritaneren er *political woman*.⁸ Hans samlede nytte er

$$U^{pw} = f(U^A; U^E)$$

hvor U^A og U^E er henholdsvis den nødstedtes nytte (Samaritanerens altruistiske præference) og Samaritanerens nytte fra ikke at blive snyltet på (hans egoistiske præference).

Den stationære bandit lever af at udplyndre den befolkning, han lever iblandt. Han har en egoistisk præference for at maksimere udbyttet fra sit røveri. Men samtidig har han også en præference for, at den befolkning, han lever af at røve, ikke går til grunde, men fortløbende kan skabe grundlag for hans plyndringer. Befolkningens nytte indgår således i hans nyttefunktion. Denne omsorg for befolkningens nytte kan dog næppe kaldes altruistisk. Den er snarere egoistisk begrundet. Den stationære bandit er derfor *economic man*: Begge hans præferencer er egoistiske. Ikke desto mindre indgår befolkningens nytte i den stationære bandits nyttefunktion sammen med hans egoistiske præference for at maksimere udbyttet af at plyndre. *Den stationære bandit har altså som economic man præcis samme nyttefunktion som Samaritaneren har som political woman*

$$U^{em} = f(U^A; U^E)$$

hvor U^A og U^E nu er henholdsvis befolkningens nytte og den stationære bandits egen nytte (fra at udplyndre befolkningen).⁹

Det eneste, der adskiller Samaritanerens (*political woman*) og den stationære bandits (*economic man*) nyttefunktioner, er altså årsagen til, at andres nytte indgår i deres nyttefunktion. Hos *political woman* er årsagen altruisme; hos *political man* er årsagen egoisme.

En oplagt konsekvens af dette er, at det – som jeg påpegede i min opposition – ikke generelt er muligt at skelne mellem *political woman* og *economic man* ved at se på deres nyttefunktioner. Hvis man ser, at andres nytte indgår i en aktørs nyttefunktion, kan man ikke derfor være sikker på, at det er *political woman*, man har at gøre med. Også *economic man* kan have andres nytte som argument i sin nyttefunktion (Becker, 1975: 820). Sagt på en anden måde: at en anden aktørs nytte indgår som argument i en aktørs nyttefunktion, kan hos Poulsen kun være en nødvendig, men ikke en tilstrækkelig betingelse for, at man kan tale om en altruistisk præference.

Sondringen mellem *political woman* og *economic man* kommer derfor i visse situationer til at hænge på en analyse af motiverne til, at andres nytte indgår i en aktørs nyttefunktion. Hvis disse motiver er altruistiske, har vi at gøre med *political woman*; hvis de er egoistiske, har vi at gøre med *economic man*. Denne sondring er begrebsmæssigt uskarp, fordi der findes en gråzone af motiver, hvis karakter som altruistiske eller egoistiske kan diskuteres. Den motivbaserede sondring er også empirisk uskarp, fordi det er notorisk vanskeligt empirisk – for eksempel i eksperimenter – at frembringe reliable data om folks motiver. Jeg finder ikke, at Poulsen i sin argumentation tager tilstrækkeligt højde for disse vanskeligheder.

En anden konsekvens er, at ideen om, at *political woman* skulle have en evolutionær fordel i den kognitive niche, fordi hun med sin reciprokke altruisme råder over en mere efficient strategi end *economic man* med sin rationelle egoisme, bliver intuitivt mindre plausibel. Fordelen ved den reciprokke altruisme i forhold til rationel egoisme skulle jo være, at den reciprokke altruisme indebærer, at *political woman* kan tage hensyn til andre end sig selv og sine egoistiske præferencer.

cer, hvilket blandt andet skulle gøre samarbejde om løsningen af kollektive handlingsproblemer (som fangernes dilemma) lettere for hende. Men analysen ovenfor har vist, at *economic man* også kan tage hensyn til andre end sig selv og sine snævre egoistiske præferencer, selv om hans motiver for at gøre det er nogle andre. En argumentation for, at reciprok altruisme er en mere efficient strategi end rationel egoisme, må derfor kunne vise, at og hvordan det spiller en rolle for en strategis efficiens, om aktøren tager hensyn til andres nytte af altruistiske eller af egoistiske grunde. Jeg finder ikke, at Poulsen har leveret denne argumentation.

Poulsens argumentation for den evolutionære overlegenhed af *political woman* og den reciprokke altruisme som strategi er, så vidt jeg har kunnet se, ikke mindst båret af en analyse af kooperative og ikke-kooperative strategier i et fangernes dilemma-spil. Det er logisk nok ud fra hans ureflekterede tilgang til den strategiske forskel mellem *political woman* og *economic man*. Resultatet af hans analyse er ikke overraskende, specielt ikke, når man kender den økonomiske litteratur om social kapital, som Poulsen vælger at forbigå i tavshed.

Mere overraskende er det, at Poulsen går helt uden om to andre dilemmaer, der nu har været diskuteret i 30 år, nemlig Samaritanerens dilemma (Buchanan, 1975) og ”møgunge-dilemmaet” (Rotten kid-dilemma, jf. Becker (1974)). Begge dilemmaer har deres udspring i, at en aktør med en altruistisk og en egoistisk præference (henholdsvis Samaritaneren og forældren) interagerer med en aktør med en egoistisk præference (henholdsvis snylteren og møgungen), og i begge dilemmaer drejer det sig om, hvorvidt og hvordan aktøren med både altruistiske og egoistiske præferencer kan undgå at blive udbyttet – og dermed i denne sammenhæng evolutionært udkonkurreret – af aktøren med den egoistiske præference.¹⁰ Relevansen af denne problemstilling for Poulsens diskussion af *political woman* over for *economic man* turde være indlysende; grunden til, at han negliger den eksisterende litteratur om de to dilemmaer, er det ikke.

Den positive version af de to dilemmaer er, at det faktisk under visse betingelser er muligt for henholdsvis Samaritaneren og forældren at undgå at blive udbyttet af henholdsvis snylteren og møgungen.¹¹ Reciprok altruisme behøver altså ikke per definition at være en taberstrategi. Den negative version er, at hvis disse betingelser ikke er opfyldt, så har aktøren med både altruistiske og egoistiske præferencer kun valget mellem at lade sig udbytte – og dermed i et evolutionært perspektiv at blive udkonkurreret – eller at skifte strategi og gå over til at optimere sin nytte med hensyn til den egoistiske præference alene. For at kunne argumentere for den evolutionære overlegenhed af *political woman* og hendes reciprokke altruisme kræves der således et sæt randbetingelser, som udelukker de situationer, i hvilke aktøren med en egoistisk præference kan udbytte aktøren med både altruistiske og egoistiske præferencer. Samtidig må der argumenteres for, at disse randbetingelser er opfyldt i den kognitive niche.¹² Det interesserer ikke Poulsen.

En anden type situationer, Poulsen er nødt til at udelukke for at kunne argumentere for den evolutionære overlegenhed af *political woman* og hendes reciprokke altruisme, er situationer, i hvilke de betingelser, der definerer et perfekt marked,¹³ er til stede. I et perfekt marked er rationel egoisme den optimale stra-

tegi, både for den enkelte og for kollektivet, jf. for eksempel Kolm (1983).¹⁴ I sådanne situationer må *political woman* enten skifte strategi eller lægge sig til at uddø.¹⁵ Igen er det en overvejelse, Poulsen ikke kommer ind på.

Poulsen går målbevidst – nogle vil måske kunne finde på at sige énøjet – efter at argumentere sin tese om den evolutionære overlegenhed af *political woman* og hendes reciprokke altruisme igennem. Han har heller ikke andet valg. Men det snarere svækker end styrker denne tese, at han ikke forholder sig diskuterende til den foreliggende litteratur på området, som han burde kende, og til de problemer, den rejser i forbindelse med hans argumentation. Det ville have præciseret og skærpet argumentationen i afhandlingen, hvis han havde gjort det. Men at der kunne være behov for noget sådant, ligger tilsyneladende helt uden for Poulsens forestillingsevne. I denne sammenhæng er det ganske sigende, at Poulsen mener at kunne tilskrive min manglende vilje til at acceptere hans argumentation for den evolutionære overlegenhed af *political woman* og hendes reciprokke altruisme en psykisk blokering hos mig.¹⁶ Jeg tror, det ville have været mere frugtbart, om han havde villet overveje den mulighed, at jeg bare ikke har fundet hans argumentation fyldestgørende i forhold til gængse standarder på disputatsniveau. Men det ville også have krævet et intellektuelt format, som nok præger Poulsens afhandling, men ikke hans fornærme(n)de replik.

Til allersidst en lille bemærkning i det nye paradigmes ånd: i en note har Poulsen takket en række navngivne personer, herunder to ph.d.-studerende samt en af *Politicās* redaktører, for råd og hjælp i forbindelse med replikken. Han undlader imidlertid at tilføje, at ansvaret for alle fejl og mangler naturligvis ligger hos ham alene. Det synes jeg ikke, han kan være bekendt.

Noter

1. "Si tacuisses / Philosophus manisses": Havde du tiet, ville du stadigvæk fremstå som en filosof.
2. For at forebygge enhver misforståelse: Jeg har skrevet under på, at Jørgen Poulsens afhandling opfylder kravene til at kunne forsvares for doktorgraden, og jeg har skrevet under på, at forsvaret har været fyldestgørende. Jeg står ved begge underskrifter. Men jeg kunne have ønsket mig ikke at være blevet bragt i en situation, hvor der kan være behov for at fremhæve det.
3. Det bør nævnes, at opponenterne i forbindelse med publiceringen af deres oppositioner i vid udstrækning har holdt sig til det, de faktisk sagde under disputatsforsvaret, mens Jørgen Poulsens replik kun i yderst ringe grad minder om det, han svarede ved den lejlighed. Det kan vist kaldes for *betting after the race!*
4. Vi kan dog glæde os over at være i fornemt selskab. Listen af personer, Jørgen Poulsen skoser i sin disputats for alvorlige misforståelser og fejl, er lang. Den omfatter, for blot at nævne et par navne, blandt andre Jon Elster, Jürgen Habermas og Max Weber.
5. Det kan selvfølgelig tænkes at være udtryk for, at Jørgen Poulsens nye paradigme, som han mener skal revolutionere statskundskaben som disciplin, også indebærer nye normer for, hvad der er tilladelige videnskabelige argumenter.
6. Ikke medregnet den plads, han bruger på et forsøg på en matematisk dekonstruktion af mit argument. Der er åbenlyst langt – både substantielt og strukturelt – mellem mit argument og Jørgen Poulsens matematiske ræsonnement. Nuvel, falske analogier hører til de klassiske retoriske kneb. Og så får Jørgen Poulsen samtidig lejlighed til at

- demonstrere, at han har læst en bog om talteori. Det er da også flot! Men som det vil fremgå, ville det måske have været hensigtsmæssigt, om Jørgen Poulsen havde læst lidt mere af den foreliggende litteratur om *political woman* og *economic man* i stedet.
7. Jeg er, som det fremgår af min opposition, uenig med Jørgen Poulsen i, at egoistiske præferencer udgør den hårde kerne i aktørmodellen *economic man*. For mig at se er den hårde kerne i stedet rationel nyttemaksimering, uanset karakteren af de argumenter, der indgår i nyttefunktionen, jf. for eksempel Becker (1975) eller North (1993). Hvis man følger denne tankegang, er Jørgen Poulsens måde at sondre mellem *political woman* og *economic man* på problematisk fra starten. *Political woman* og *economic man* skulle da ikke have været defineret ud fra en sondring mellem egoistiske og altruistiske præferencer, men ud fra en sondring mellem forskellige typer af handlingslogikker.
  8. Faktisk er Samaritaneren så tæt på *political woman*, at man kunne tro, at Buchanan havde ladet sig inspirere af Jørgen Poulsen.
  9. Det er, hvad jeg i min opposition refererede til ved at spørge, hvorvidt *political woman* er *economic man* i kvindetøj. Jeg skal indrømme, at denne pointe er temmelig indforstået. Man kan vanskeligt fange den, hvis man ikke kender Becker (1975). Jørgen Poulsen fangede den hverken under det mundtlige forsvar eller i sin replik.
  10. Det bør bemærkes, at Becker og Buchanan i modsætning til Jørgen Poulsen har en præcis definition af altruisme.
  11. For en formalisering af disse betingelser se for eksempel Dijkstra (2002).
  12. Det skulle ellers være en overkommelig opgave. Da ingen nogensinde har set eller vil komme til at se den kognitive niche, kan Jørgen Poulsen frit postulere, hvordan den er beskaffen. Det rejser ganske vist spørgsmålet, hvorvidt *political woman* er optimalt tilpasset livet i den kognitive niche, eller hvorvidt den kognitive niche er konstrueret med henblik på at være den optimale biotop for *political woman*. Men dette problem ligger i forvejen i afhandlingen.
  13. I denne forbindelse er der en konkret uoverensstemmelse mellem Jørgen Poulsen og mig, der hurtigt kan ryddes af vejen. Den vedrører koblingen af begreberne "eksternaliteter" og "perfekte markeder" i min opposition. Myndigt belæres jeg af Jørgen Poulsen om, at det almindeligvis (sic!) slet ikke ligger i definitionen på et perfekt marked, at der ikke findes eksternaliteter. Det er en interessant påstand, men den er forkert. Ved et opslag i en moderne økonomibog, for eksempel Hillman (2003: 1-10, 229) eller Barr (2004: 73-79), ville Jørgen Poulsen uden vanskeligheder have kunnet overbevise sig om, at én af forudsætningerne for, at et marked er perfekt (og dermed efficient), netop er fravær af eksternaliteter. Eksternaliteter er markedsfejl, og et marked med markedsfejl er per definition ikke et perfekt marked. *Case closed*, for nu at citere Jørgen Poulsen.
  14. Det er der intet mystisk ved. Man kan faktisk opfatte selve definitionen på et perfekt marked som en opregning af de betingelser, under hvilke rationel egoisme er den efficiente strategi.
  15. Det er, hvad formuleringen om, at *political woman* er *economic man* i et perfekt marked, sigter til.
  16. Det er muligvis tænkt som en venlighed, men Jørgen Poulsen burde vide, at det er en argumentation, der i det rådende videnskabelige paradigme ikke hører nogen steder hjemme i en faglig debat (undtagen måske blandt psykologer). Jeg vil i hvert fald ikke benytte mig af den. Det ville ellers ikke være svært at sætte nogle psykologiske etiketter på intentionerne bag Jørgen Poulsens afhandling og på hans generelle attitude over for faglig kritik, som den kommer til udtryk i hans replik! Når han psykologiserer, er Jørgen Poulsen den bedste eksemplificering af faren for den "universelle dilettantisme", som hans paradigme under påberåbelse af videnskabernes enhed synes at ophøje til princip, og som jeg har påpeget i min opposition. På det punkt skal jeg ikke gå ham i bedene.

Litteratur

- Barr, Nicolas (2004). *The Economics of the Welfare State*, Oxford: Oxford University Press.
- Becker, Gary S. (1974). "A Theory of Social Interactions", *Journal of Political Economy*, Volume 82, No. 6, pp. 1063-1093.
- Becker, Gary S. (1975). "Altruism, Egoism, and Genetic Fitness: Economics and Sociology", *Journal of Economic Literature*, Volume 14, No. 3, pp. 817-826.
- Buchanan, James M. (1975). "The Samaritan's Dilemma", pp. 71-85 in E. Phelps (ed.), *Altruism, Morality and Economic Theory*, New York: Russel Sage.
- Dijkstra, Bouwe R. (2002). "Samaritan vs Rotten Kid. Another Look", *Nottingham University Discussion Papers in Economics*, No. 13/02.
- Hillman, Arye L. (2003). *Public Finance and Public Policy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kolm, Serge-Christophe (1983). "Altruism and Efficiency", *Ethics*, Volume 94, No. 1, pp. 18-65.
- North, Douglass C. (1993). "What Do We Mean By Rationality?", *Public Choice*, Volume 77, pp. 159-162.
- Olson, Mancur (1993). "Dictatorship, Democracy, and Development", *American Political Science Review*, Volume 87, No. 3, pp. 567-576.

Curt Sørensen

Forventningen om positiv særbehandling.

En kommentar til Jørgen Poulsens indlæg

I *Politica*, 37. årgang, nr. 3 får Jørgen Poulsen tildelt stor plads til at genfortælle sin disputats (som om det nedsatte bedømmelsesudvalg ikke har kunnet læse indenad) samt tage til genmæle mod såvel de officielle som de uofficielle opponenter til hans disputatsforsvar (som om han ikke havde haft lejlighed til det under sit forsvar). Dette er i sandhed noget helt nyt. Også på dette punkt har Poulsen åbenbart gjort krav på – og fået – en positiv særbehandling.

Politicas nyskabelse kunne dog faktisk blive en god ting, hvis man derved fremover fik åbnet op for fortløbende videnskabelige diskussioner. Dette er desværre ikke tilfældet her. Poulsens indlæg er lige så monologisk og arrogant nedladende, som afhandlingen er det. Enhver, der ikke umiddelbart kan se afhandlingens af ham selv postulerede genialitet, enhver der fremkommer med kritik, er i Poulsens optik total idiot: det officielle bedømmelsesudvalg, officielle og uofficielle opponenter, alle til hobe. En diskussion med et så kolossalt ego synes på forhånd håbløs. Jeg skal dog ikke desto mindre ganske kort kommentere den del af indlægget, der vedrører min opposition.

I sin tilbagevisning af min kritik af hans "fortolkningsstrategi", som han kalder det, fremfører Poulsen et længere citat fra Durkheims *Arbejdsdelingen* som belæg for sin opfattelse, at Durkheim skulle forklare sine solidaritetsformer ud fra venskabsstyper (Poulsen, 2005: 350). Poulsen er så glad for sit nyfundne citat, at han helt overser, at det slutter (også i hans gengivelse) med følgende passage: "its [arbejdsdelingens] true function is to create between two or more people a feeling of solidarity". Ja, men det var jo lige netop det, jeg påpegede i min oppo-